

ELEMENTE DE ERMINIE, DIORTOSIRE ȘI PALINGENEZĂ PREZENTE ÎN DISCURSUL RELIGIOS AL MITROPOLITULUI BARTOLOMEU VALERIU ANANIA*

NICOLETA DĂNILĂ AMARGHEOALEI
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
nicoleta_danila90@yahoo.com

Abstract: We observe in the religious discourse of Metropolitan Bartolomeu Valeriu Anania a series of metalinguistic facts represented by explanations (erminia), corrections and interpretations (diorthosis) that converge towards what we can call palingenesis of the language. More precisely, we are not interested in the action of the language, as a natural organism, of recovery and regeneration of some characters of linguistic order. Not so much to convince and attract, as to educate and fulfill the needs of knowledge and to transmit the biblical message, the communications of Metropolitan Bartholomeu draw attention to some elements of the evolution of the linguistic code that need to be presented by reporting the context of their appearance.

Keywords: evolution, language, palingenesis.

1. Preliminarii

Limba, asemenea unui organism natural, este o entitate cu comportament dinamic, evolutiv. Este activitate creatoare – ἐνέργεια și, totodată, produs al acestei activități – ἔργον. Caracterile de ordin fenotipal, care se manifestă vizibil sub influența mediului de dezvoltare, conlucrează cu cele de ordin genotipal, moștenite, ereditare. O entitate biologică se dezvoltă prin procese concomitente de devenire istorică și de funcționare sincronică, aflându-se în echilibru între starea de tip dinamic – *homeorezică* și starea de tip static – *homeostazică*. Ceea ce ne interesează să observăm în continuarea lucrării de față este fenomenul prin care limba poate dobândi și îndeplini, sub acțiunea unui factor conștient – culturalizant, o funcție de tip organic, și anume aceea de *regenerare*¹.

* *Elements of erminia, diorthosis and palingenesis present in the religious discourse of Metropolitan Bartolomeu Valeriu Anania.*

¹ În continuare, în încercarea noastră de a înțelege dacă acțiunea de la nivel individual de îndreptare a limbii ar putea avea efecte asupra schimbării lingvistice de la nivelul normei și apoi, dacă am putea considera că acest lucru determină apariția unui efect de regenerare în procesul evolutiv al organismului limbii, vom alege să folosim termenul *palingeneză*/ *-zie* cf. it. *palingenesi*, germ. *Palingenese* < gr. *palin* ‘din nou’; *genesis* ‘naștere’.

Mai exact, ne vom îndrepta atenția asupra acelor fapte de limbă prezente în discursul religios al Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania care, decurgând din fundamentele teleologice ale cunoașterii, înțelegerii și transmiterii cu un grad cât mai mare de acuratețe a mesajului scripturistic, reliefează unele variații sau schimbări la nivelul formei și al conținutului cuvintelor limbajului religios, sugerând, totodată, adoptarea de către norma literară a unor versiuni considerate a fi mai adecvate, mai apropiate contextului lingvistic și comunicațional al utilizării lor.

Prin această acțiune a unui agent cultural, prin procesele de erminie și de diortosire, adică de explicare, corectare, îndreptare și interpretare, se recapătă unele caractere lingvistice, se redobândesc unele înțelegeri, se remediază unele neînțelegeri, se îndreaptă convingeri, se normează algoritmi de gândire, toate convergând spre năzuința atingerii unui nivel aletic al receptării comunicării divine. Drept aceea, asemenea unui organism biologic, limba ne pare a se supune operației procesului de regenerare sau de *palingeneză*, prin reversarea celui de *cenogeneză*, adică a procesului prin care caracterele moștenite se modifică în cursul dezvoltării lor, în urma adaptării la mediu. În acest caz, aceste modificări, devieri de sensuri, opțiuni de traducere sunt datorate nivelului și capacității de înțelegere, competenței lingvistice, nivelului de dezvoltare al limbii de la momentul traducerii ș.a. În fapt, odată activată palingeneza, evoluția care îi urmează se bazează pe direcțiile nou determinate, nou îndreptate, fenomen numit în cercetarea organismelor vii *orthogeneză*.

Se cuvine să menționăm că problematica asupra căreia ne încumetăm a ne îndrepta se află la confluența a două niveluri și depinde de întrepătrunderea acestora. Este vorba despre nivelul normei lingvistice individuale, al discursului ca idiolect, și cel al normei lingvistice și literare istorice, a limbii române literare. Știm bine că norma, în cadrul triadei coșeriene sistem, normă, vorbire, reprezintă un prim grad de abstractizare și că, dintre actele de vorbire/ discurs, doar acelea care sunt adoptate, generalizate și devenite tradiționale între membrii unei comunități se califică pentru îndeplinirea funcției normative. În plus, fenomenul schimbării lingvistice, determinant al dinamicii și evoluției, are consecințe ultime în planul al doilea de abstractizare – sistemul.

Prin urmare, pentru ca un fenomen precum acela de palingeneză sau regenerare să poată fi analizat cu privire la limbă, ar fi necesar să observăm aceste treceri de la nivelul individual la cel istoric al limbii, analizând uzul lingvistic. De aceea, vom spune doar că îndreptările de limbă aici, fie ele la nivelul formei sau la cel al conținutului, pot doar propune spre normare anumite variante, de vreme ce individul, singur, nu poate opera astfel de schimbări de ordin superior. Astfel, în acest punct, *regenerarea limbii/ palingeneza* are statut de proiect personal, proiect de autor, care așteaptă eventualitatea validării și adoptării generale. În acest caz, propunerile de erminie și diortosire ale Mitropolitului Valeriu Anania sunt încă la stadiul de variație lingvistică, de vreme ce însăși versiunea sa de traducere a *Bibliei*

este considerată ca fiind doar una de autor, cu o valoare culturală inestimabilă, dar încă nu folosită unanim și tradițional în uzul lingvistic al comunității generale și/ sau religioase.

Considerăm necesar să fundamentăm examinările noastre următoare pe analiza asupra diortosirii limbajului biblic realizată de către profesorul Alexandru Gafton (2005, 467):

[...] Bartolomeu Valeriu Anania ajunge să fie unul dintre cei mai profunzi și mari cunoscători români ai *Bibliei*. Faptul acesta îl ajută să ajungă la soluții de traducere îndelung cântărite și bine întemeiate, îl îndreptățește și îl recomandă ca pe cel chemat și ales pentru a face o operațiune de mare delicatețe și răspundere: repararea unora dintre multele greșeli de traducere, a neînțelegerilor ce grevează vechile traduceri românești, moderne și chiar clasice, corijarea unor nuanțe și orientări care par a corespunde textului biblic, deși realitatea filologică și teologică arată că lucrurile stau altfel. Prin toate acestea, traducerea lui Bartolomeu Valeriu Anania îndrituiește cultura română, teologia și lingvistica românească să susțină că, în spațiul spiritual românesc, există o versiune a *Bibliei* care stă pe picior de egalitate cu marile traduceri ale lumii (pe care, pe alocuri, le copleșește).

2. Materialul factual pe care îl vom excerpta spre analiză este parte integrantă a lucrării: Valeriu Anania, *Cartea deschisă a Împărăției: o însoțire liturgică pentru preoți și mireni. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii: scrisori pastorale*, Studii introductive de Jan Nicolae și Vasile Gordon, Cronologie de Ștefan Iloaie, Editura Polirom, Iași, 2011.

Încă de la început, Mitropolitul Bartolomeu Anania aduce argumentul caracterului evolutiv al limbii pentru întreprinderea acțiunii sale de diortosire, menționând că aceasta este acceptată de către instituția normatoare a comunității religioase, Sfântul Sinod:

Întrucât o bună tâlcuire presupune acuratețea cuvântului de bază, m-am străduit să aduc textele celor trei Liturghii ortodoxe la vârsta de acum a limbii române, atât prin diortosirea structurilor sintactice, cât și prin unele îndreptări de traducere, pentru acestea din urmă folosind cea mai nouă ediție oficială a Liturghierului grecesc. Toate acestea au obținut aprobarea Sfântului nostru Sinod în iunie 2004 și octombrie 2005 (Anania 2011, 44).

De asemenea, autorul face precizarea că el însuși a urmat drept model o normă deja instituită, pe cea a Mitropolitului Dosoftei. Totodată, aduce în atenția noastră, sugestiv și semnificativ pentru tipul de raționament al gândirii sale, exprimarea cu valoare stilistică „mi-a fost îndreptar de toată ziua și tot ceasul”, pentru a evidenția faptul că, în afara unui sens propriu-zis al lucrurilor, acestea au, sau pot dobândi, un altul, de factură duhovnicească. „Tot ceasul” ne determină să înțelegem aici legătura poate cu *Ceaslovul*, carte de rugăciune, direcționându-ne implicit să înțelegem că, în

dublă calitate, de om al Bisericii și om de cultură, Mitropolitul Bartolomeu Anania nu putea decât să întrepătrundă lucrul său cu rugăciunea:

Nu pot încheia însă fără să-mi mărturisesc admirația, recunoștința și evlavia față de Sfântul nostru Părinte Dosoftei, Mitropolitul Moldovei, primul traducător al Liturghiei în limba română, a cărui tâlmăcire, veche de peste trei secole, mi-a fost îndreptar de toată ziua și tot ceasul – și cel mai credibil – de-a lungul muncii mele de aproape doi ani (*Idem*).

Fundamentele cultural-lingvistice, de factură enciclopedică, ale erminiei și diortosirii autorului fac ca explicațiile unor cuvinte sau concepte să depășescă sfera definițiilor de dicționare generale sau de specialitate. Alături de etimologie, găsim corespondentele cuvântului în alte limbi, utilizarea lui în expresii populare, sinonime, antonime, semnificația utilizării lui în contextul istoric și cultural, precum și alte diferite accepțiuni și, îndeosebi, ca o semă nou adăugată unui semem, de multe ori regăsim evidențiate și argumentate sensuri specializate – vom vedea, de exemplu, perechea *greșale-greșeli*.

Exegezele de tip lingvistico-filologic întretesute cu cele teologice ale autorului nostru variază în dimensiuni, unele dintre ele acoperind chiar mai multe pagini, cum este cazul cuvântului *pomană*, care este examinat în cuprinsul paginilor 155-160, sau al cuvântului *Amin*, paginile 82-83. Începem prin a reda un exemplu reprezentativ de analiză complexă, de dimensiuni mari, deși parțial citat aici. Pentru cuvântul *binecuvântare* vom găsi explicarea etimologică, redarea echivalentului etimologic grecesc, echivalentul moștenit al termenului intrat în alte limbi, echivalentul împrumutat folosit în limba noastră, expresii și sensuri secundare, plus ramificația spre alt cuvânt, *conventum*, prezentat la rândul lui cu etimologie și expresii lingvistice. De la acestea din urmă, vom vedea, Mitropolitul Bartolomeu extrage un sens nou, am zice specializat sau l-am încadra mai bine la categoria *diortosire* – *la nivelul conținutului*: „a *binecuvânta* este nu numai a vorbi pe cineva de bine sau a-i spune ceva de bine, ci și a face cu el o înțelegere nobilă, menită să onoreze ambele părți” (Anania 2011).

Acest tip de raționament reprezintă diferența specifică a discursului Mitropolitului Bartolomeu Anania, care ne determină să-l considerăm a fi îndreptățit să aibă un rol important în procesul de regenerare lingvistică, fie ea doar la nivelul semanticii limbajului religios, pe care am dori noi a-l numi *palîngeneza limbii*. Considerăm că avem aici un exemplu de activitate creatoare permisă de către sistem, precum și de către dubla dimensiune a perspectivei de analiză, filo- și teologică.

Alăturăm termenul *erminie* celui de *diortosire* pentru a semnala faptul că ne referim nu numai la îndreptările de formă, ci și la cele de sens, mai ales la cele care dirijează înțelegerea și dobândirea unor sensuri specializate. În fapt, credem că putem folosi într-o accepțiune generală conceptul de diortosire, atât pentru corectările formelor,

cât și ale semnificațiilor. Acesta este folosit frecvent în tradiția scrierilor religioase ca sinonim pentru revizuire, (re)editare, îndreptare ș.a. O definiție științifică a acestuia o găsim la profesorul Eugen Munteanu, redăm aici doar:

Un exemplu interesant pentru urmărirea dinamicii calchierii și a împrumutului lexical îl oferă transpunerea subst. gr. διορθωτής διορθωτής, lexem care, cu sensul „corector; emendator”, a pătruns ca atare în limba română, fiind, în forma *diortositor*, frecvent folosit ca termen tehnic în textele din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea (Munteanu 2008, 347).

Astfel, găsim la paginile 75-80, sub titlul: *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur*, un exemplu reprezentativ de diortosire:

«Binecuvântată este Împărăția Tatălui și Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor».

Primul cuvânt din această deschidere are un conținut foarte bogat și o foarte frecvență întrebuințare în limbajul bisericesc, fapt pentru care doresc să vă dau câteva explicații.

Termenul *binecuvântare* este traducerea românească a latinescului *benedictio*, care, la rândul său, îl echivalează pe grecescul *evloghía*, toate avându-și rădăcina într-un verb care înseamnă ‘a vorbi de bine, a lăuda, a cinsti, a sărbători, a acorda unei ființe sau unei instituții o poziție cu totul specială, privilegiată’. Aduag însă particularitatea că, în timp ce limbile europene moderne au preluat latinescul *bene-dictum* (care înseamnă „zicere de bine”) în literalitatea lui, limba română, după ce a circumscris slavonescul *blagoslovenie* în rezervația limbajului monastic, a introdus termenul *bine-cuvântare*, alcătuit, pe de o parte, din același adverb latinesc *bene* (în românește *bine*), de care însă a legat substantivul, tot latinesc, *conventum* (devenit în românește *cuvânt*), care în original înseamnă ‘convenție, înțelegere, pact, acord, tratat, alianță’, ceea ce îi dă termenului o încărcătură mult mai bogată (așa cum avem expresiile „om de cuvânt”, „pe cuvântul meu”, „a-și da cuvântul”, „a se ține de cuvânt”, a-și ține cuvântul” etc.). Aceasta înseamnă că *a binecuvânta* este nu numai a vorbi pe cineva de bine sau a-i spune ceva de bine, ci și a face cu el o înțelegere nobilă, menită să onoreze ambele părți.

Dar românescul „cuvânt” are o încărcătură mult mai bogată, în sensul că el, *cuvântul*, este nu numai un mijloc de comunicare, ci și o putere în sine. El este mult mai apropiat semantic de grecescul *evloghía*, care înseamnă binecuvântare, cu derivatul *évloghos*, adică cel ce binecuvintează. Év-logos însă îl încorporează pe *lógos*, al cărui înțeles este acela de „cuvânt” ca mijloc de comunicare, dar și de rațiune divină și, mai ales, puterea lui Dumnezeu. [...] Binecuvântarea este o rostire solemnă, însoțită de un gest, prin care o persoană invocă darurile lui Dumnezeu asupra altei persoane sau unui grup. [...] binecuvântarea înseamnă învoirea, acordul, permisiunea dată cuiva de

a face ceva: sensul acesta e folosit mai ales în limbajul bisericesc. [...] Pe lângă toate acestea, binecuvântarea exprimă o stare de fapt, cum ar fi sănătatea, prosperitatea, belșugul. [...] Binecuvântarea are și chipul salutării, mai ales între monahi. [...] O foarte frumoasă nuanță o are binecuvântarea în înțelesul ei de milostenie, ofrandă, donație generoasă, făcută din toată inima. [...] Nu puțini sunt cei care nu pricep cum poate omul să-și binecuvinteze Creatorul. Eu însumi am primit întrebări sau nedumeriri de acest fel. [...] Nedumerirea e pricinuită de insuficiența cunoaștere a termenului „binecuvântare”. Când aceasta vine de la Creator la creatură, ea este revărsare de binefaceri; când însă vine de la creatură la Creator, ea înseamnă laudă, preamărire, mulțumire, jubilația omului de a se recunoaște drept beneficiarul darurilor pe care numai Dumnezeu le poate da. [...].

Mai departe, ni se par foarte importante și interesant de semnalat diferențierile semantice pentru perechi de cuvinte ca *dar* și *har* (p. 92) sau *a mântui* și *a izbăvi*. Deși apar ca sinonime în dicționare, în limbajul bisericesc ele dobândesc, pe baza analizei etimologice, sensuri specializate. Exemplificăm doar:

E bine însă să vă atrag atenția că, atât în limbajul biblic cât și în cel liturgic, pe lângă verbul *a mântui* există și *a izbăvi* (cu substantivele *mântuire* și, respectiv, *izbăvire*), ale căror înțelesuri sunt foarte apropiate, dar nu identice (deși uneori sunt folosite unul în locul celuilalt). *A izbăvi* înseamnă a scăpa pe cineva dintr-o primejdie (o boală sau un pericol de moarte), a elibera, a apăra, a ocroti, a salva (de la înec, dintr-un incendiu, din mâna răpitorilor). *Izbăvirea* este o mântuire circumstanțială, care se petrece într-o anume împrejurare, limitată de timp, ci cu posibilitatea repetării, pe când mântuirea este izbăvirea finală, definitivă, irepetabilă (de unde și expresia românească despre cineva care *și-a mântuit treaba*, adică a isprăvit-o, a dus-o până la capăt). Puterea de a mântui Îi aparține numai lui Dumnezeu (care ni L-a trimis pe Mântuitorul), pe când izbăvirea – ca și miluirea – poate veni nu numai de la El, ci și de la Maica Domnului sau de la oricare dintre sfinți (p. 86).

Un exemplu emblematic de diortosire, de data aceasta și la nivelul formei, nu doar al conținutului, este cel al propunerii de a preschimba cuvântul *închipuim* din formularea „[Noi] carii pre heruvimi cu taină închipuim” în „Noi, cei ce, tainic, chipul heruvimilor fiind [...]”. Explicația o putem examina mai jos:

[...] ne aflăm în fața unei probleme de traducere. Toți ne-am obișnuit cu formula arhaică: „[Noi] carii pre heruvimi cu taină închipuim”, rămasă așa, neschimbată, din secolul al XVII-lea. Dacă sub pana lui Dosoftei era o traducere corectă, potrivit cu vârsta de atunci a limbii române, ea se cere îndreptățită astăzi, când verbul *a închipui* este echivalent cu *a imagina*, a-ți face o reprezentare mentală a ceva chiar inexistent, cum ar fi, în mitologie, Meduza, Centaurul, Zmeul sau Muma Pădurii. Pentru cazul de față nu m-aș învinui de pedanterie dacă vă voi spune că verbul original, grecesc, al acestei sintagme este *eikonizo*, care înseamnă „a reprezenta”; este situația în care tu reprezinți undeva pe cineva care nu e de față și care te-a delegat pe tine – ori ți-a

permis – s-o faci, sau, dacă vrei, situația în care o persoană de undeva te-a delegat pe tine – ori ți-a permis – să o reprezinți. Iată de ce, în limitele puținței de a traduce exact și complet un cuvânt dintr-o limbă atât de bogată și nuanțată precum greaca veche, am introdus o formulă ceva mai accesibilă nouă, celor de azi, până la o altă vârstă a limbii române. [...] „Noi, cei ce, tainic, chipul heruvimilor fiind [...]” [...] Noi, la rândul nostru, suntem cei care tainic le suntem chip. Cum, adică, *le suntem chip?* Ni-i imaginăm? Ne facem o închipuire despre felul cum arată? Nicidecum! Înțelesul exact al textului original grecesc este acela că noi, în mod tainic, îi reprezentăm pe nevăzuții heruvimi. Și cum anume îi reprezentăm? În niciun caz nu ne putem gândi că noi am fi chipurile văzute ale nevăzuților heruvimi. Noi nu avem nici sfințenia și nici necorporalitatea lor, dar, cel puțin în aceste momente, avem ceva în comun, și anume cântarea doxologică: noi facem acum pe pământ ceea ce ei fac veșnic în ceruri: Îl laudăm pe Dumnezeu (p. 152).

Alte exemple de unde reiese că diferențierile de la nivel lingvistic stau drept fundament pentru dobândirea unor sensuri specializate, de ordin duhovnicesc, în secvența:

Cealaltă vreme a vieții noastre în pace și întru pocăință a o săvârși, de la Domnul să cerem. Cealaltă este traducerea exactă și elegantă a cuvântului original care înseamnă rest, rămășiță; altfel spus, ceea ce ne-a rămas fiecăruia din viața trăită până acum, a cărei durată numai Dumnezeu o știe. (p. 166-167).

sau

Iubi-Te-voi, Doamne, vârtutea mea, Domnul este întărirea mea și scăparea mea și izbăvitorul meu. Cuvântul vârtute pare un arhaism pe care unii îl consideră depășit și care s-ar cere deci înlocuit cu virtute. Aș observa însă că, în accepția curentă a vorbirii, termenul virtute denotă o însușire morală, în timp ce vârtute înseamnă forță fizică, vigoare, cu derivatele vârtos, vârtoșenie, vârtoșie. Acesta este sensul cuvântului original. (p. 170).

În nota de subsol este adăugat: „În *Vulgata*, Ieronim nu traduce prin *virtus*, ci prin *fortitudo*”.

Am amintit mai sus cazul diferențierii semantice la plural pentru cuvântul *greșeală* și putem urmări în continuare interpretarea propusă de către Mitropolitul Bartolomeu:

În ediția jubiliară a Bibliei s-a propus o exceptare a cuvântului *greșală* (cu pluralul *greșeli*), de la normele ortografice oficiale ale limbii române, printr-o diferențiere grafică și semnatică ce ține de tradiția și specificul limbajului bisericesc, și anume: *greșală, greșale*. În treacăt fie spus, în limba română mai există cuvinte cu diferențieri semantice ale pluralului, cum sunt de pildă *vis, vise* (cele din somn) și *vis, visuri* (cele din imaginație), *țimp, timpuri* (interval) și *țimp, timpuri* (faze ale mișcării). Greșelile sunt simple erori sau abateri de la normă (cum ar fi greșelile de tipar), în timp de *greșalele*

se înscriu în domeniul moral, însemnând încălcarea datoriilor pe care oamenii le contractează nu numai față de Dumnezeu, ci și față de semenii lor, fie prin răul pe care îl fac, fie prin binele pe care nu-l fac. (Cu această grafie ni s-a păstrat cuvântul în rugăciunea *Tatăl nostru*, pe care noi o cântăm atât de des în versiunea muzicală a lui Anton Pann: „Și ne iartă nouă greșalele noastre”)...

Foarte interesant și reprezentativ ni se pare a fi cazul cuvântului *rob*, p. 136-137. Avem aici o recuperare de sens pierdut. Aceasta se face prin apelul la cunoșterea contextului istoric-cultural sau lingvistic. De altfel, aceasta este un criteriu fundamental pe care Mitropolitul Bartomeu îl urmează în travaliul său de diortositor. Aflăm asta clar și din *Cuvânt lămuritor asupra Sfintei Scripturi*: „Adevărata lectură și dreapta tâlcuire a Bibliei se fac numai prin relația text-context [...]. Niciodată partea nu poate fi despărțită de întreg” (*Biblia Anania*, 12). Aflăm astfel că acest cuvânt

profund pozitiv în spiritualitatea creștină, devine din ce în ce mai incomod în modul de gândire al omului modern, deprins cu termeni mai la îndemână, precum *liber*, *libertate*, *liber-arbitru*, *liber-cugetător*. [...]. Este adevărat că, strict etimologic, cuvântul *rob* este echivalent cu *sclav*, ceea ce înseamnă om lipsit de libertate, captiv prizonier sau dependent de un stăpân pentru care muncește silit. Există și situații în care cineva este numit rob sau sclav al unui viciu cum ar fi în zilele noastre, totala dependență de droguri. Dar nu este mai puțin adevărat că rob sau sclav poate fi și un om al datoriei, un ins care își subordonează integral voința și acțiunile unei pasiuni nobile, onorabile, cum ar fi cercetarea științifică, muzica, literatura, artele, alpinismul sau speologia.

În vechile culturi și civilizații însă rob era un titlu de noblețe pe care-l purtau câțiva demnitari ai curții imperiale, devotați voluntar și fără rezerve suveranului lor. Acesta este sensul cu care îl întâlnim în cărțile Vechiului Testament.

3. Concluzii

La pagina 136 găsim afirmația următoare „De aceea aș vrea să mă opresc puțin asupra lui, cu gândul de a-l limpezi în conștiința dumneavoastră, a tuturor [...]”. „Cu gândul de a-l limpezi în conștiința dumneavoastră, a tuturor” este aici confesiunea scopului, a rațiunii pentru care Mitropolitul Bartolomeu purcede în demersul său, ca rob al Domnului și rob al cercetării științifice, de a intermedia între cuvântul scripturistic moștenit și transmis nouă din veacuri și capacitatea noastră, competența noastră lingvistică de a-l pricepe, de a-l recepta. Prin cunoaștere și cercetare vom putea limpezi drumul spre adevăr, aceasta ne pare a fi învățătura, modelul paideic care se desprinde de aici și care ne determină să deducem că retorica discursului său nu este animată doar de vechi concepte ca *a convinge și/ sau a plăcea*. Așadar, nu validitatea diortosirii sau a erminiei efectuate de către Mitropolitul Bartolomeu Anania am încercat a pune spre analiză aici, de aceasta s-au ocupat și

încă au a se ocupa alți specialiști în domeniu, ci efectele regeneratoare pe care maiestuoasa operație diortositoare asupra limbajului biblic le poate antrena în mecanismul evolutiv al dezvoltării limbii române, „de la vârsta ei de astăzi”.

Așa cum am înțeles, un proces de palingeneză, regenerare sau reînnoire a limbii, îndeosebi a limbajului religios, nu poate fi hotărât la nivel de individ, însă ar putea avea originea într-o astfel de situație dacă se decide la nivel de comunitate. Ca argument în acest sens, amintim doar contribuția lui Dante și a dialectului său toscan pentru dezvoltarea limbii și literaturii italiene.

Bibliografie

- ****Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2018 (= *Biblia Anania*).
- Anania, Valeriu, *Cartea deschisă a Împărăției: o însoțire liturgică pentru preoți și mireni. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii: scrisori pastorale*, Studii introductive de Jan Nicolae și Vasile Gordon, Cronologie de Ștefan Iloaie, Iași, Editura Polirom, 2011.
- Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*. Versiune românească și indici de Eugen Munteanu și Ana Maria Prisacaru, cu o postfață de Eugen Munteanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.
- Gafton, Alexandru, *Recenzie «Biblia sau Sfânta Scriptură (...), versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneți, București, 2001»*, în *Studia linguistica et philologica in Honorem Constantin Frâncu*, Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Serie Nouă), Secțiunea III, Lingvistica, tom LI, 2005.
- Munteanu, Eugen, *Lexicologie biblică românească*, București, Editura Humanitas, 2008.